

lu nowych opracowań wielkiej postaci ks. Stanisława kardynała Hozjusza, jak i problemów jego czasów. Podjęcie tego tematu wymagało od Autorki niemałej odwagi, bo napisała dzieło, które będzie służyło wielu pokoleniom. Do tego potrzebna była nie tylko dobra znajomość języka łacińskiego i realiów tamtego okresu, ale także bibliografii. Jedna osoba zrobiła coś, nad czym powinien pracować zespół specjalistów różnych dziedzin. Posługując się słowami Horacego, wypowiedzianymi o własnym ojcu, można stwierdzić o siostrze J.A. Kalinowskiej: *laus illi debetur et a me gratia maior* = „chwała jej się należy w ogóle, a ode mnie – jeszcze większa wdzięczność” (*Sermones* I 6, 68). Studium siostry profesor dr hab. J.A. Kalinowskiej, wymagało dużo odwagi i wysiłku, bo trzeba było dokonać doboru i analizy źródeł, przekładu na język polski i objaśnienia wielu kwestii.

Siostra Profesor stoi jakby w opozycji do powszechnie znanego i nieraz przytaczanego przysłowia: *Aliena nobis, nostra plus aliis placent* (= „Cudze bardziej nam się podoba, nasze innym” lub „Cudze chwalicie, swego nie znacie”). Siostrę Ambroję słusznie zainteresowały *nostra*. Napisała dobre dzieło dla współczesnych i przyszłych pokoleń. W ten sposób jako filolog klasyczny stała się jakby imitatorą Auzoniusza, jego *Commemoratio professorum Burdigalensium*, a może i więcej, bo nie tylko upamiętnia i przybliża wierny portret uczonego i pasterza, myśliciela i biskupa, kardynała Hozjusza, ale także i przede wszystkim przekazuje przyszłym pokoleniom cenną jego doktrynę. Myślę, że tę pracę trzeba uznać za wyjątkowe osiągnięcie naukowe i wpisać w nurt *testis veritatis*.

Ks. Augustyn Eckmann – Lublin, KUL

Miri RUBIN, *Mother of God. A History of the Virgin Mary*, New Haven – London 2009, Yale University Press, pp. 533.

Miri Rubin jest profesorem historii w Queen Mary University w Londynie. Jej prezentowana książka dotyczy mediewistyki maryjnej pokazując różne indywidualno-społeczne formy kształtowania się obrazu N. M. P. w historii chrześcijaństwa, od jego początków aż do 1600 roku. Autorka chce w niej wyjaśnić, jak to się stało, że Maryja z prostej matki Jezusa, o której tylko Ewangelie nieśmiało wspominają, stała się globalną ikoną świata (s. XXVI). Kryterium rozważań stanowią okresy historyczne i pozostawione w nich miejsca oraz zabytki kultury materialno-duchowej związanej z postacią Maryi.

Cała książka została podzielona na sześć części, według poszczególnych okresów czasowych, które Autorka sama obrała. Całość jest poprzedzona spisem treści, ilustracją, mapą i podziękowaniem dla wszystkich, którzy przyczynili się do powstania jej książki, oraz wstępem.

Część I zatytułowana: „Od synagogałnej Dziewicy do Rodzicielki Boga, tj. do 431 roku” (*From Temple Maiden to the Bearer of God: to the Year 431*), w czterech rozdziałach omawia po kolei: wczesne niejasne wyobrażenia Maryi odczytane z Ewangelii, apokryfów i polemik wczesnego chrześcijaństwa (1); następnie, miejsce

Maryi po ustanowieniu pierwszego państwa chrześcijańskiego przez Konstantyna w 313 r., w tym szczególną rolę jej dziewictwa (2); różne postacie Maryi w zależności od miejsca: syryjska, egipska (3); wreszcie dogmat o Boskim macierzyństwie Maryi ogłoszony na Soborze Efeskim w 431 r., który kładzie kres wszelkim spekulacjom na temat Maryi, proklamując ją *Theotokos* – Matką Boga (4).

Część II: „Ze Wschodniego Śródziemnomorskiego do Morza Irlandzkiego: do roku 1000” (*From Eastern Mediterranean to the Irish Sea: to the Year 1000*), ukazuje obraz Maryi dominujący w Imperium Chrześcijańskim ukształtowany w wyniku decyzji Soboru Efeskiego oraz wpływ tego obrazu na tradycję żydowską, Ziemię Świętą i Konstantynopol, który staje się szczególnym miastem Maryi (1); Maryja w świecie poza kulturą grecką: w islamie, Rzymie i kulturze Śródziemnomorskiej (*Maria Regina*) (2); wreszcie Maryja państwa frankońskiego i Wysp Brytyjskich do 1000 roku (3).

Część III: „Pojawienie się hegemonii Maryi: 1000-1200” (*The Emergence of Mary's Hegemony: 1000-1200*) mówi o potrzebie obecności Maryi w latach 1000-1200, kiedy to zostaje patronką klasztorów benedyktyńskich i cysterskich odbierając tam szczególny kult (1); jest przedmiotem debaty o Niepokalanym Poczęciu (2); wreszcie jest źródłem kultury i cudów (3).

Część IV: „Maria lokalna i rodzinna w latach 1200-1400” (*Mary local and familiar: 1200-1400*) omawia rolę Maryi w liturgii (1), w zakonach żebraczych (2), w parafiach i domach (3) i w cudach (4), jako Mater Dolorosa i świeckich kontfraterni (5), wreszcie jej relacje do kobiet i mężczyzn (szczególnie w zakonach) (6).

Część V: „Maryja jako królowa i reformatorka w latach 1400-1500” (*Mary as Queen and Reformer: 1400-1500*) składa się z 4 rozdziałów: Maryja wyższych sfer, czyli królewskiego dworu w Burgundii, Etiopii i w europejskim porządku (1); jako jedyna w swoim rodzaju pośród aniołów, koronowana przy boku Trójcy Świętej, mająca swoje ogrody niebieskie (2); patronka życia parafialnego i rodzinnego (3); maryjna pobożność: różaniec, jej macierzyństwo, religijna pomoc (4).

Na ostatnią VI część książki: „Maryja zreformowana, Maria globalna: 1500 i później” (*Mary Reformed, Mary Global: 1500 and beyond*), składają się trzy kolejne rozdziały: Maryja bogactwem kultury światowej i jej krytyka przez ruch protestancki (1); triumf pobożności maryjnej na Półwyspie Iberyjskim i jej obecność w Amerykach i Azji (2); Maryja w świecie sąsiednich różnorodności: protestantyzmu, innych religii, pielgrzymek i cudów (3).

Całość wieńczy swoiste podsumowanie autorki: „Po Maryi” (*After Mary: A Conclusion*), przypisy oraz indeks. M. Rubin w swoim podsumowaniu podaje informacje z dalszego bujnego rozwoju religijności maryjnej w późniejszym świecie modernistycznym i zindustrializowanym, który wydawał się być wrogi i przeciwny jakiegokolwiek wierze, oprócz wiedzy doświadczalnej i pozytywistycznej. I to wszystko wbrew wszelkim prognozom i nie napawającym optymizmem wypadkom historycznym. Przykładów wskazuje wiele, np. Rewolucja Francuska, która w miejsce Maryi stworzyła potężne bóstwo Wolności, natomiast zacofana wioska Lourdes stała się światowym miejscem pielgrzymek maryjnych po słynnych obja-

wieniach NMP Bernadecie Soubirous. Autorka z wielką pasją opisuje podobne koleje i wydarzenia, pokazując jak Maryja inspiruje twórczo i zmienia współczesny świat w niemal wszelkich dziedzinach życia i w różnych okresach historycznych, szczególnie traumy dwóch wojen światowych. I tak aż do naszych czasów.

Zaskakuje bardzo pozytywny wykład historyczny Autorki z protestanckiej Anglii, która z wielkim obiektywizmem i nie odrzucając wiary w N. M. Pannę oraz jej pozytywnego wkładu w rozwój cywilizacji chrześcijańskiej, ułożyła wielokolorową, bardzo bogatą mozaikę oddziaływania maryjnego na wszelkie dziedziny ludzkiego życia, od początków powstania chrześcijaństwa aż do dnia dzisiejszego. W trakcie czytania książki odczuwa się coraz większy szacunek i przyciąganie do maryjnego aspektu wiary chrześcijańskiej, a nawet wdzięczność za twórczy wkład Maryi w oblicze tego chrześcijaństwa.

Autorka wykazała się olbrzymią znajomością wiedzy historycznej i tradycji chrześcijańskiej do których podeszła z wielką pokorą i przygotowaniem, aczkolwiek można zauważyć jej źródłowe braki kultury krajów słowiańskich. Znana jest przecież na całym świecie maryjna pobożność Polaków oraz wizerunek Matki Boskiej Częstochowskiej, o których autorka w ogóle nawet nie wspomniała; pewnie nie miała do nich dostępu. Podobnie stosunkowo bardzo mało miejsca poświęciła wpływowi prawosławnej wizji Maryi na całą chrześcijańską kulturę Wschodu i Zachodu. Na szczęście mamy na ten temat ogromną literaturę, którą dobrze jest wciąż rozpowszechniać w obcojęzycznej literaturze tak, by później inni autorzy mogli z niej korzystać, dodając tym samym polski i prawosławny wkład maryjnego dziedzictwa w kształtowanie coraz to nowego oblicza chrześcijaństwa.

Ks. Ryszard Groń – Chicago, USA

Lisa M. BITEL, *Landscape with Two Saints. How Genovefa of Paris and Brigit of Kildare built Christianity in Barbarian Europe*, Oxford 2009, Oxford University Press, ss. 299.

Lisa Bitel, profesor historii, religii i studiów kulturowych nad różnicami płciowymi Uniwersytetu Południowej Karoliny w USA, specjalizuje się w badaniu wczesnego okresu historii i kultury średniowiecza Europy, szczególnie Irlandii. Obecna pozycja jest kolejną z tej dziedziny. Tym razem jednak zajęła się rzadko omawianym tematem, z racji bardzo skąpych wiadomości, a mianowicie postanowiła przedstawić twórczą rolę dwóch świętych niewiast: Genowefy z Paryża (422-502) i Brygidy z Kildare w Pd. Irlandii (452-524), jako budowniczych porządku chrześcijańskiego w barbarzyńskim okresie Europy (V-VI w.). Wybór tych świętych nie jest przypadkowy, albowiem ich żywoty są do siebie podobne, a ponadto mówi się o rzadkim i przemożnym wpływie obydwu niewiast na bieg historii chrześcijaństwa V i VI w. oraz kształtowanie się jego społeczeństwa, które na owe czasy było swoistym ewenementem (s. xii-xiii). Nie były one męczennicami, bo okres męczenników już generalnie minął, ale stały się swoistymi budowniczy-